

V. Activitat institucional

Inauguració del curs

El dia 28 d'octubre de 2013 tingué lloc, a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, la sessió inaugural del curs 2013-2014.

El discurs reglamentari fou a càrrec de Jordi Casassas, membre de la Secció Històrico-Arqueològica, amb el títol «1914. Centenari de la Mancomunitat de Catalunya i la significació del bicentenari de 1714 en la seva perspectiva històrica». El secretari general de l'IEC, Romà Escalas, presentà la *Memòria del*

curs 2012-2013, i es lliuraren les medalles als membres de l'Institut que han passat a la condició d'emèrit i les insígnies als nous membres. L'acte inclogué també un discurs del president de l'Institut, Joan-domènec Ros, i tingué com a convidat especial Jaume Ciurana, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona. La sessió clogué amb el concert de Joan Massotkleiner i Toti Soler, que interpretaren *El món perdut de Salvador Espriu*.

Discurs del president de l'Institut d'Estudis Catalans

Amb tota la solemnitat, inaugurem avui el curs acadèmic 2013-2014, el que fa cent set de la història de l'Institut d'Estudis Catalans. Tradicionalment, aquest acte inclou unes paraules del president, la síntesi de la memòria que fa el secretari general, el discurs d'un dels darrers membres que s'han incorporat a l'Institut, el parlament de la personalitat convidada a l'acte, el lliurament de medalles als membres que han assolit la categoria d'emèrit i una actuació —musical o d'una altra mena— que ens recorda que l'acadèmia de les ciències i les humanitats que és l'Institut se sent molt propera, també, a la cultura artística.

Enguany, el nou curs s'apartarà de la tradició de les darreres edicions, almenys per dues raons. La primera és motiu d'esperança: en complir-se el tres-centè aniversari de la caiguda de Barcelona del 1714, que l'Institut commemorarà amb actes diversos, el país sembla ser més a prop de recuperar la llibertat que perdé llavors i d'assolir la plena sobirania en una Europa en la qual ens volem emmirallar i de la qual mai no hem estat absents. A l'Institut ja hem impulsat una sèrie d'activitats que volen ajudar, des de la perspectiva acadèmica, a perfilar aquest futur en llibertat.

La segona raó no és tan engrescadora, però. Després d'una sèrie d'anys

d'haver pogut suplir de manera relativament satisfactòria les successives retallades que l'IEC ha patit en els pressupostos que rep de les administracions públiques —principalment, de la Generalitat— mitjançant restriccions en les activitats científiques i d'estudi de la casa, amb injecció de recursos propis i amb afectacions mínimes al personal de la casa, la situació per al curs present demana una reestructuració notable d'activitats i una afectació més que notable per al personal.

De moment, però, deixo aquesta situació desfavorable, a la qual m'hauré de referir, de nou, al final d'aquest parlament, i retornaré al procés polític que he esmentat i que l'Institut vol coadjuvar a dur a bon terme. L'Institut tornà enguany a obrir les seves portes en ocasió de la Diada Nacional de l'Onze de Setembre. Després de fer l'ofrena tradicional al monument de Rafael Casanova i d'assistir a l'acte institucional de la Ciutadella, on el president de la Secció Filològica tingué un paper destacat, l'Equip de Govern escoltà en aquesta Casa de Convalescència el discurs patriòtic que dictà Carles Miralles, membre il·lustre d'aquesta corporació.

L'Institut d'Estudis Catalans és, des de la seva fundació, una estructura d'estat *avant la lettre*. Va ser creat per Enric Prat de la Riba per a «produir ciència i facilitar la investigació que dugui a saber directament tot el que tenim de propi; constituir-nos com un centre d'investigació metòdica que supleixi les defi-

ciències produïdes més per falta de mitjans i d'organització que no pas de persones competents, i assessorar el Govern, com a nucli científic, en tot el que pugui convenir a les urgents demandes d'aquesta terra». L'Institut sempre ha estat fidel als seus principis i conviccions nacionals, ha mostrat un capteniment actiu al servei del país i de la llengua i s'ha manifestat institucionalment quan ha entès que se'n conculcaven els drets. Així, ha emès diverses declaracions (com ara amb motiu de la Sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya el 2010, i sobre els drets del poble català el 2011); ha signat, el 2013, el Pacte Nacional pel Dret a Decidir, l'anomenat *Document Rigol*, i ha participat activament en algunes de les manifestacions públiques (com ara la concentració manifestació de l'Onze de Setembre del 2012, sota el lema «Catalunya, un nou estat d'Europa», i la Via Catalana cap a la Independència de la Diada Nacional d'enguany).

També, i plenament en concordança amb les finalitats acadèmiques de l'Institut, aquest ha iniciat, sol o en col·laboració amb altres entitats, cicles de conferències i debats sobre diverses qüestions relatives al procés sobiranista. Vull destacar-ne un, el cicle de debats *Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur*, que fem conjuntament amb Òmnium Cultural i que actualment està en marxa.

L'Institut ha hagut de recordar a diferents administracions, al llarg del curs passat, algunes obvietats que la simple racionalitat farien innecessàries, però que hi ha qui s'entesta a ignorar. Així, ha mostrat la seva disconformitat raonada cap a la Proposició de Llei orgànica per al millorament de la qualitat educativa (LOMCE) el 2012, i ha fet declaracions pròpies o s'ha adherit a les d'altres entitats sobre la denominació del català a la Franja, sobre el Decret d'ensenyament de llengües a les Illes o sobre l'ús abusiu i injustificat d'insults cap als catalans en determinats mitjans de difusió.

Però ni la conjuntura econòmica desfavorable, ni els nous anhels de llibertat política que ens arriben de la societat catalana, ni aquesta tasca feixuga d'anar recordant veritats ignorades han destorbat les activitats fonamentals de l'Institut, que són la recerca i l'estudi, les trobades científiques, les publicacions i els projectes acadèmics d'abast nacional i internacional. Al llarg del curs 2012-2013, aquestes activitats han seguit, i el senyor secretari general en farà posteriorment la relació abreujada, que vostès trobaran avui mateix en la *Súntesi memòria* i, amb tota la complexitat i extensió, en la *Memòria del curs 2012-2013*, tan bon punt serà enllestida.

Tanmateix, en voldria destacar unes quantes, d'aquestes activitats. Entre les commemoracions, el centenari de la publicació de les *Normes ortogràfiques* —del 1913—, que ha estat rememorada

en diversos actes, tant aquí mateix com per tot el territori. La Societat Catalana de Biologia, una de les nostres filials més actives, va cloure també d'una manera brillant l'any del seu centenari.

Entre altres homenatges, cal recordar el cinquantenari de *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster; el centenari del naixement de Miquel Dolç; el cinquantenari de la mort de Josep Sebastià Pons, i el sisè centenari de la mort de Bernat Metge. Aquestes efemèrides tingueren, a més de les exposicions, conferències i taules rodones usuals —a càrrec d'experts en els personatges i en llur obra—, espectacles relacionats, com *Senyor Gripau*, *Senyora Mort* i *El somni*, i com avui mateix tindrem l'oportunitat de comprovar amb *El món perdut de Salvador Espriu*, en ocasió de l'Any Espriu. Aquests espectacles i exposicions són també circumstàncies oportunes per a obrir les portes de l'IEC a un públic que potser és aliè a les activitats acadèmiques de l'Institut.

En aquest curs que s'acaba de cloure, hem repetit l'experiència, iniciada l'any anterior, del cicle de concerts *Música al claustre*, a més de les actuacions que eventualment han acompanyat actes diversos. Hem recuperat, així, la tradició musical de les antigues acadèmies europees i del país. Voldria esmentar especialment el darrer d'aquests concerts, celebrat el mes passat, perquè fou la presentació en societat d'un nou instrument musical, la barítona, companya baix de la tenora,

que —com la nova tenora presentada fa uns quants anys— és el resultat d'un programa de recerca de l'Institut, menat per un equip dirigit pel vicepresident Agulló, per a millorar els instruments de la cobla.

També les exposicions, ja siguin les pròpies o les que l'Institut acull d'entitats diverses, així com les visites guiades i les jornades de portes obertes, com la de Sant Jordi o de la Diada Nacional, permeten que el públic general conegui la casa i alguna de les activitats que s'hi fan. Però és clar que el gruix de les activitats científiques de l'Institut va dirigit als especialistes en gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats. Conferències, debats, taules rodones, congressos, simposis, reunions de treball, publicacions, són el quefer diari d'aquesta casa, de les seves seccions i de les societats filials, que el curs passat sumaren més de tres mil activitats. És fàcil calcular la mitjana d'actes que hi ha hagut cada dia del curs en les diverses seus de l'Institut, que el converteixen en un dels centres científics i culturals més actius del país. El web de l'Institut anuncia els actes, i de molts d'aquests es penegen els textos o els vídeos, de manera que, juntament amb l'accés obert a les publicacions de l'Institut, el web és una magnífica eina de difusió, accessible des de tot el món.

Una d'aquestes activitats és festa grossa per a l'Institut i per a la ciència. Em refereixo als Premis Sant Jordi, que

aquest any han arribat a la vuitanta-dosena edició. Premiar científics, consagrats i joves, per llur tasca de recerca és una de les activitats més estimades per la casa, i —malgrat les restriccions a què abans feia referència— continuarem lliurant els premis i les borses d'estudi, perquè entenem que és una tasca fonamental per a la ciència i per a la llengua catalana. Els animo a participar en la vuitanta-tresena edició, el termini de presentació de candidatures de la qual acaba d'aquí a un mes i escaig.

Els membres, les seccions i les filials de l'Institut d'Estudis Catalans duen a terme programes de recerca, sols o en col·laboració amb altres institucions. Aquests programes abracen gairebé tots els camps de les ciències i les humanitats, però especialment els corresponents a la catalanística. Per poder-los classificar, els hem dividit en programes internacionals (bàsicament, els que, sota l'auspici de la Unió Acadèmica Internacional, dirigeix l'Institut o els programes en què participa), institucionals (els que corresponen a projectes de recerca de llarg abast, i que fa temps que es desenvolupen a la casa) i del pla triennial (els que es proposen de bell nou perquè siguin desenvolupats al llarg dels tres anys de cada convocatòria). Hom hi destina els recursos possibles, en fa el seguiment i, eventualment, en publica els resultats.

La Secretaria Científica ha fet aquests darrers anys una molt bona tasca

pel que fa a l'ordenació i la gestió de la recerca dels membres de l'Institut, a la transformació de les revistes científiques de la casa en vehicles moderns i valorats de la recerca i a la posada en funcionament del Portal Meridià i la transformació corresponent en una eina útil, tant per als «recercaires» com per als gestors de la recerca. Per fer-ho, ha tingut l'ajut inestimable de la Comissió d'Investigació. Caldrà continuar en aquesta direcció i afegir a les seves tasques la de captació de recursos per a la recerca, que s'albira fonamental.

Les publicacions de l'Institut, tant les estrictament científiques com les dirigides a un públic més general, tant les publicades en català com les que empren altres llengües, són la carta de presentació de l'IEC al món científic i acadèmic. Autors, curadors i coordinadors, i molt especialment el Servei Editorial, tenen cura tant dels continguts com del resultat formal, que durant els darrers anys ha fet grans progressos. Voldria recordar especialment el Portal de Publicacions i l'Hermeroteca científica del web, d'una banda, i, de l'altra, l'entrada d'algunes de les revistes de l'Institut —i en bona posició— en els sistemes d'avaluació de revistes científiques de ciències socials i humanitats, com el Carhus+; esperem que altres revistes les seguiran ben aviat.

Com pertoca als temps que corren, i també a la situació econòmica general, les publicacions de l'Institut han començat

a abandonar el paper i han passat a l'era digital. Malgrat que això és vist amb recel per una bona part dels membres de la casa, els avantatges de la publicació digital superen de molt els inconvenients; no solament en l'aspecte econòmic, sinó en molts d'altres que l'Institut no pot passar per alt. En tenim una bona mostra en les consultes que es fan al *Diccionari de la llengua catalana*, que des de fa temps és accessible en línia i per mitjà de dispositius mòbils; aquestes consultes superen els tres milions mensuals. El nombre de consultes i de descàrregues d'articles de l'Hermeroteca és també substancial.

L'Institut d'Estudis Catalans és la primera editorial científica en català dels Països Catalans, que és com dir la primera editorial científica en català del món. Molts llibres i revistes estan dirigits principalment als especialistes en cada camp, la qual cosa vol dir que assoleixen una difusió limitada. Hi ha excepcions, però —i que l'Institut publiqui èxits de vendes no és impossible—, com ho demostren el *Diccionari de la llengua catalana*, la *Història de la Generalitat* i *Els elements*, per exemple, com esperem que passarà aviat amb la nova *Gramàtica*.

Bona part d'aquestes publicacions corresponen a les revistes de les societats filials de l'Institut. Les societats filials són un dels aspectes distintius de l'Institut d'Estudis Catalans respecte d'altres acadèmies: són societats expertes, científiques o culturals, que tenen vida pròpia i que

enriqueixen, amb llurs activitats i publicacions, la vida de l'Institut. I que el caracteritzen i el fan diferent d'altres acadèmies.

L'Institut col·labora d'una manera massa esporàdica amb altres acadèmies del nostre entorn immediat. Sense arribar a una fusió, com algun cop s'ha proposat, entenc que serà beneficiós per a totes les institucions trobar encara més àmbits en què la dita col·laboració doni fruits importants per a la ciència i la cultura. El Consell Interacadèmic de Catalunya és l'ens adient per a explorar aquests àmbits.

L'Institut ha entès de fa temps que la seva presència és fonamental a tot el territori: no tan sols té membres de tots els Països Catalans, i seccions i filials sovint fan activitats lluny de la seu barcelonina, sinó que disposa de seus i delegacions a Lleida, Perpinyà, Castelló, València, Alacant i Palma, i esperem, al llarg d'aquest mandat, poder establir-ne a Andorra i a l'Alguer. La situació actual obligarà a pensar bé els recursos que s'hi poden esmerçar i, en especial, els objectius i les funcions que han de tenir en una època d'ús generalitzat de les TIC.

Voldria reprendre ara el fil que he deixat de banda en començar aquest discurs, i fer-ho amb dues consideracions de caire diferent, però totes dues necessàries. La primera és aquesta: he parlat de la disminució dels ingressos que ens arriben des de les administracions; estem intentant que aquestes, des de la Genera-

litat al Govern espanyol, reconsiderin llurs aportacions, però no és fàcil. Continuarem insistint-hi, és clar. El que no he dit, però, és que els ingressos propis (per cursos, per la venda de publicacions, per activitats diverses com la correcció i l'edició de les PAU i les PACF) han anat augmentant aquests darrers anys, si bé és veritat que en unes quantitats que de cap manera no compensen les reduccions dels esmentats ingressos. Caldrà que tots ens esforcem a fer créixer aquesta partida del pressupost de totes les maneres que siguin possibles i que s'adiguin amb les tasques i els objectius acadèmics de la casa.

La segona consideració vol recordar quelcom que hauria de ser evident, però que no sempre ho és. Les activitats de funcionament normal de les seccions, les filials, les fundacions i les delegacions; els actes que cada dia es desenvolupen en aquesta i altres sales de la casa i en les altres seus i delegacions de l'Institut; els projectes de recerca, l'elaboració de corpus, diccionaris, revistes, monografies, llibres, col·leccions; les relacions de l'Institut amb altres corporacions sàvies del país, de l'Estat i de l'estranger; la vida tota de l'Institut d'Estudis Catalans no es podria desenvolupar com ho fa i ho ha de continuar fent, sense la participació activa i continuada de les persones que constitueixen la força laboral de la casa. El personal de l'Institut d'Estudis Catalans està altament qualificat, en l'àmbit de la llengua i en d'altres, i això el fa especial-

ment valuós. Si em permeten una comparació que potser no és del tot exacta, els membres de l'Institut poden ser el cervell d'aquesta acadèmia, però el personal és ben bé la resta del cos: l'un sense l'altre no funcionarien.

Dic això perquè ens caldrà afrontar la situació econòmica actual amb més retallades en els pressupostos de la casa, amb un replegament cap a la Casa de Convalescència d'una part de les activitats que ara mateix es duen a terme en les altres seus de l'IEC a Barcelona, amb incomoditats per a tothom i em temo que amb retallades en el capítol 1 del nostre pressupost, tant pel que fa als emoluments del personal fix de la casa com pel que fa al seu nombre, mentre que fins ara només l'eventual s'havia vist afectat. Per tot el que he dit abans de la vàlua dels treballadors de l'Institut, vostès entendran que les prendrem, si cal, amb la més gran de les recances. Però aquest mal tràngol no hauria d'incidir sobre el pinyol de les activitats de l'Institut, que són la recerca, l'estudi, la difusió del coneixement i l'assessorament a les administracions, i això en tot el territori dels Països Catalans. El resum, doncs, és clar, i ja el vaig enunciar en el meu discurs de candidat: caldrà reinventar-nos per a superar la crisi, però sense perdre de vista els objectius de l'Institut.

És tradició que l'Institut d'Estudis Catalans s'honorï en les inauguracions del curs amb la presència d'una personalitat

de la cultura, la ciència o la política. Enguany ens acompanya l'Il·lustríssim Senyor Jaume Ciurana, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona. Cal recordar que la seu principal de l'Institut, la Casa de Convalescència, en la qual ara ens trobem, és propietat de l'Ajuntament de Barcelona, que la cedí a l'IEC, que en té l'usdefruit a perpetuïtat però no la propietat. Cal, doncs, agrair una vegada més a l'Ajuntament aquesta cessió. Tant la Casa de Convalescència com les altres dues seus de l'IEC a Barcelona estan situades al Raval (al carrer de Maria Aurèlia Capmany i a la plaça de Salvador Seguí), i compartim de fa temps amb altres institucions cultes (universitats, acadèmies, Biblioteca de Catalunya, centres culturals diversos) l'esforç per a transformar aquest barri bigarrat, pintoresc i tradicional, però també degradat, pobre i una mica anàrquic, en un barri digne, culte, que mostri a propis i a estranys la riquesa del seu patrimoni històric, cultural i social. Sé que l'Ajuntament, sensible com és davant dels problemes del barri, encapçala aquest esforç de recuperació urbana i social, i en això ens tindrà al seu costat.

Voldria també fer esment que treballar en un edifici noble com aquest és un gran privilegi, però també una servitud quan es tracta de fer-hi petites millores o, simplement, reparacions necessàries; per això voldria demanar al tinent d'alcalde el seu ajut en aquests afers. Hi ha, encara, un altre aspecte que voldria

manifestar, aprofitant la seva presència avui aquí. Ja fa uns quants anys que la Casa de Convalescència se'ns ha fet petita, i hem hagut de cercar espais propers com els esmentats per tal que les tasques de recerca, editorials i altres de l'Institut es poguessin desenvolupar millor. Però, malgrat la proximitat, aquestes seves secundàries són externes a l'Institut. Fa anys, quan la transformació de la plaça de la Gardunya i el seu entorn era tot just un projecte, hi havia una previsió d'expansió de l'Institut en alguns espais amb els quals estem connectats mitjançant portes que no s'obren mai. Han passat molts anys, i ara sembla que les obres a la Gardunya, si més no en part, s'estan acabant; però no sabem res d'aquella possible redistribució d'espais. Aquí també demanaria desempolsar els plans (i els plànols) originals i veure de quina manera l'Institut, les seves activitats, el barri i la ciutat tota es poden beneficiar d'aquesta remodelació.

Finalment, el senyor tinent d'alcalde és responsable, entre altres, de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament. L'IEC té un compromís amb la cultura, especialment amb el que en els seus Estatus s'anomena *alta cultura*. Però no solament amb aquesta: una part dels seus actes, com els que he esmentat, són oberts a la ciutadania que vulgui venir a la seu de l'Institut i estan dirigits a un públic general, i el mateix es pot dir d'algunes de les publicacions que fa, encara que una bona

part són erudites. L'Institut celebra alguns dies assenyalats per al país amb jornades de portes obertes, al magnífic claustre de la Casa de Convalescència es fan concerts i exposicions diverses, i el mateix edifici i el jardí Mercè Rodoreda són objecte de visites guiades.

Vull dir amb tot això que l'Institut d'Estudis Catalans, tot i que és una institució sàvia dedicada a la recerca i l'estudi especialitzats, està també al servei de la societat. La Generalitat de Catalunya i el Parlament ens demanen assessorament, i ens agradaria també poder contribuir amb els nostres coneixements científics a allò que l'Ajuntament necessita per a poder dur a terme més bé les seves múltiples activitats. Voldria posar com a exemple d'allò que la nostra acadèmia pot proporcionar només una de les múltiples aportacions de les seccions i les filials de l'Institut als barcelonins: el llibre *Barcelona: la Ciutat Vella i el Poblenou. Assaig de geologia urbana*, obra utilíssima per a arquitectes, urbanistes, historiadors, enginyers i en general.

No voldria cloure aquest discurs sense un sentit record pels membres de l'Institut que ens han deixat aquest curs. Són, sense distinció de numeraris, emèrits i corresponents: Bartomeu Barceló i Pons, Oriol Casassas i Simó, Jordi Castellanos Vila, Enric Lluch i Martín, Manuel Mوندó i Marcet, Manuel Ribas Piera, Jaume Truyols i Santonja i Jürgen Untermann. També, voldria esmentar el decés recen-

tíssim de Rosa Colomer i Artigas, directora del TERMCAT, el consorci que l'Institut constitueix juntament amb la Generalitat de Catalunya i el Consorci per a la Normalització Lingüística. Hem de lamentar, així mateix, entre el personal de la casa, la mort de la senyora Marina Rifà Morell, cap del Servei de Gestió Econòmica. Voldria, d'altra banda, desitjar

una ràpida recuperació de les intervencions quirúrgiques respectives al president Salvador Giner i de San Julián i a la presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica, M. Teresa Ferrer i Mallol, així com al secretari redactor Pep Boixareu Cortina, i esperem que els podrem tenir aviat de nou entre nosaltres per a participar en les nobles tasques de l'Institut.